

példájának kell inkább tekintenünk. Dante ily módon az Inkarnáció ésszel fel nem fogható voltát egy racionális probléma terminusai-ban ábrázolja.

A második szerkezeti egységet két „Lectura Dantis” alkotja: a művészi alkotások mibenlétét felfedő *Purgatórium* XII. és az igazságosság kérdését körüljáró *Paradisom* XVIII–XX. énekei kerülnek elemzésre. A kötet harmadik része pedig néhány filozófiai-teológiai problémát tárgyal, köztük Dante a hitaktus episztemológiájáról alkotott elméletét és az európai filozófia történetében elfoglalt helyét.

Kelemen János a nemzetközi tudományos közönség számára is releváns rendszerezését adja az *Isteni színjáték* önreferenciális és önreflexív elemeinek. Az ezen elemek vizsgálata révén kirajzolódó dantei poétikát pedig a filozófiai hermeneutika szempontjait figyelembe véve értelmezi. Nyelvfilozófusként

pedig foglalkozik az *Isteni Színjáték* egyik legfontosabb paradoxonjával, a kimondhatatlan kimondásával. Dante önmegjelenítése pedig a ricoeuri személyiségelmélet fogalmai által nyer új megvilágítást. A modern filozófia fogalomkészlete, látásmódja alapvetően hiányzik a dantisták műveltségéből és gondolkodásából, ezt pótolja Kelemen jelen munkájával is, mely nem kevesebbet tűzött ki maga elé célul, mint az *Isteni színjáték* művészi alapelveinek újragondolását. Kelemen János monográfiája nemcsak a szűk szakmai kör számára izgalmas olvasmány, hanem mindenkinek, aki Dante értő olvasója kíván lenni. (*Kelemen János: „Komédiámat hívom tanúmmul”. Az önreflexió nyelve Danténál. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2015*)

Draskóczy Eszter
tudományos segédmunkatárs,
Szegedi Tudományegyetem

Jel-Kép

2015 Kommunikáció képzés különszám

„Engem is érdekel ám a kommunikáció! Szerintem nagyon jó vagyok benne!” – halljuk sokszor, és nem tölt el minket örömmel, hogy ennyi „szakértője” van a kommunikációnak. Sőt, kétségbe ejt! Hiszen éppen a professzionalitás meglétének lehetőségét vonja kétségbe minden ilyen mondat, minden ilyen megnyilatkozás, jöjjön akár a hétköznapi ember, a felkészületlen hallgató vagy az oktatási kormányzat részéről.

A Magyar Kommunikációtudományi Társaság konferenciával reagált a tudomány körüli vitákra. Arról rendeztek tanácskozást, hogy milyen válaszok lehetségesek a társadalom felől a kommunikációtudomány képviselői felé irányuló jogos kérdésre, mik a szakmával szemben támasztott elvárások, a

tudomány mennyire tud és akar ezekre felelni, ezeknek megfelelni. A kommunikációs képzés jelenéről és jövőjéről 2015. április 25-én tartott konferencia bővített anyagát tartalmazza a *Jel-Kép* különszáma. A kommunikáció szak mirevalóságát persze nemcsak Magyarországon firtatják. Az amerikai *National Communication Association* is életre hívott egy projektet *Learning Outcomes in Communication* (LOC) elnevezéssel, mely figyelemreméltó módon dolgozta fel a témát, eredményeik a szervezet honlapján elérhetőek. A Magyar Kommunikációtudományi Társaság a *Jel-Kép* különszámában gyűjtötte össze azon szakmai anyagokat, melyek a továbblépés, a továbbgondolás alapját jelenthetik a kérdésben. A konferencia alapidokumentuma, melyet Milován Andrea állított össze, három tematizációs irányt jelölt ki a helyzetértékelés és a reflexiók számára: (1) a kommunikációtudo-

mány helye és szerepe a jelen társadalmában, (2) a képzésben szerzett szaktudás értéke, valamint (3) a kommunikációtudomány diszciplínáris presztízse.

A kommunikációtudomány helye és szerepe a jelen társadalmában • A helyzetértékelés a posztmodern társadalmak kommunikatív szerveződésének tételével indul, kiemeli a kommunikáció jelentőségét a demokrácia fenntartásában, valamint gazdasági értékét a piac szempontjából. A különszám Demeter Márton, Horányi Özséb, valamint Szakadát István tanulmánya vitte tovább ezt a gondolatot. Demeter és Horányi (*A kommunikáció és médiatudomány szakos diplomában rejlő lehetőségek*) a társadalmi kihívásokhoz igazodó tudományos kérdéskérdésfeltétel és válaszképesség fontosságát emeli ki a kommunikációs képzés tartalmi oldaláról. Szakadát (*Bűfészakbarbarizmus*) másképp kontextualizálja a kérdést, a kommunikáció és média szakot csak az egyik, de nem az egyetlen kommunikációs szakként azonosítja. Ide sorolja az IT oldaláról a távközlési mérnököt és az informatikust is. A kommunikáció technológiai, illetve tartalmi/intézményi oldalához kapcsolódó diszciplínákra, képzésekre, szakmákra nem az együttműködés jellemző, „régóta szimbolikus háború zajlik az érintett társadalmi csoportok, szakmák között, amit nem megnyerni kéne akarni, mint inkább kilépni belőle (mint ahogy minden háború esetében). Erről a szimbolikus/kulturális háborúról, illetve ennek értelmetlenségéről mondanék pár szót.” Tanulmányában Szakadát Fareed Zakaria amerikai újságíró cikere támaszkodva mutatja be, hogy a fent vázolt jelenség – a humán- és társadalomtudományok háttérbe szorítása az ún. STEM (Science, Technology, Engineering, Math) oktatásával szemben – nem magyar sajátosság,

az Egyesült Államokban, Nagy Britanniában éppúgy jelen van. Szakadát tanulmánya számos meggyőző példát hoz fel arra, hogy a kommunikációs technológia önmagában, a kommunikáció tartalma nélkül, nem elég a sikerhez. Szakadát meglátását támasztja alá – véleményem szerint – a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia (NIS) 2014–2020 anyaga is. A dokumentum szövegezése, céljai és az azokhoz rendelt eszközrendszer egyértelműen az IT-szakmák dominanciáját mutatja a humán, illetve társadalomtudományi megközelítéssel szemben. Úgy vélem, a NIS sikere ily módon nem lehet teljes, a kitűzött célok – a kommunikáció tartalmának és a kommunikációban részt vevő személyek, intézmények magatartási, befogadási mintáinak figyelmen kívül hagyásával – nem valósíthatóak meg hatékonyan. A dokumentum (NIS) feltárja a hiányosságokat, a fejlődést akadályozó tényezőként azonosítja, „3. . . nemzetközi összevetésben ugyanakkor alacsony a magyar lakosság és a KKV-k körében az infokommunikációs eszközök tudatos használata”. Amikor a NIS digitális ökoszisztémában gondolkodik, látja a média szerepét, de a későbbiekben nem reflektál rá: „(6) A digitális ökoszisztémában elmosódnak a határok az informatika, az elektronikus hírközlés és a média között: egyre több csatornán, egyre több tartalom és szolgáltatás válik elérhetővé egyre több felhasználó számára. A digitális szolgáltatások a gazdaság, a társadalom és a magánélet legtöbb színterén és mozzanatánál jelen vannak, legyen szó kommunikációról, oktatásról, egészségügyről, energetikáról, környezetvédelemről, közlekedésről, biztonságról vagy akár szórakozásról.”

Emellett rendkívül sajátos, ahogy a NIS a digitális kompetenciákról gondolkodik, teljesen figyelmen kívül hagyva a médiajártas-

sággal kapcsolatos kutatásokat, eredményeket és nemzetközi ajánlásokat. A NIS kizárólag a *technológiai tudás* és nem a *felhasználói jártasság* felől közelít a kérdéshez, mely a humántudományok irányából nézve rendkívül szakszerűtlen. Az UNESCO 2011-ben kiadott, Carolyn Wilson és munkatársai által szerkesztet *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers* anyaga részletesen elemzi az egyes jártasságok kérdését, tizenkét pontba sorolva adja meg ezen jártasságokat (a hírtartalommal, reklámmal, videojátékokkal, könyvtári ismeretekkel kapcsolatos jártasságok is szerepelnek benne). Úgy vélem, a kommunikáció tartalmi és befogadói oldalának figyelembe vétele nélkül nem várhatunk komolyabb gazdasági és társadalmi előrelépést. Ezt jelzi az Európai Unió Digital Agenda 2020 programjához tartozó *Digital Economy and Society Index*, mely alapján Magyarország 2014-ben és 2015-ben is a 21. helyen állt az EU-ban.

A NIS az oktatás-képzés oldaláról egyértelműen és kizárólagosan a kommunikáció technológiai oldalát preferálja: „Mindezek alapján a „digitális gazdaság” pillér célrendszerre az alábbi: C1. Jelentős mértékben csökkenjen a mennyiségi és minőségi IKT-szakemberhiány. 2020-ra legalább 100%-kal bővüljön a felsőfokú IKT-képzésben részt vevők száma.” Láthatjuk tehát, hogy míg a kommunikáció technológiai oldaláról 100% (!) felsőoktatási létszámbővülést tervez a NIS, addig a kommunikáció tartalmi oldalát előtérbe helyező képzési formákat – 2015 tavaszán – teljesen nélkülözhetőnek tartották.

Szakadát István tanulmánya tehát egy rendkívül mély törésvonalra mutatott rá a tágabban értelmezett kommunikációs szakmák és képzések körében. Az általa – tanulmánya végén – felvetett megoldás valószínű-

leg az egyetlen előrevívó stratégia az ügyben: „Ehhez pedig meg kell ismerni, hogy gondolkoznak, hogy dolgoznak a másik oldalon. Érdemes megint Steve Jobs egy kijelentését idézniünk, amit a Pixar nevű, animációs filmeket gyártó cégében eltöltött évekről mondott. «Az egyik dolog, amit megtanultam a Pixarban, az volt, hogy a technológiai iparágak és a tartalomipar képviselői nem értik meg egymást.» (Carmody 2011) Jobs sokat tett azért, hogy a Pixarban, majd később az Apple-ben ez ne így legyen. Nekünk sincs más dolgunk.” – írja Szakadát.

A képzésben szerzett szaktudás értéke • A konferencia helyzetértékelő tanulmányában a kommunikáció szakot jó alapszaknak, *studium generale*-nak, illetve második szakként is piacképes választásnak tartja. Leszögezi: Aki ma nem ért a kommunikációhoz, az a munkaerőpiacon hosszú távon gyakorlatilag esélytelen. A különszám majdnem valamennyi írása érinti a kérdést. Karácsony András *A kommunikációtudomány megkerülhetetlenségéről* írt hozzászólásában több érvt hoz fel amellet, hogy a kommunikáció miért *studium generale*. Demeter és Horányi tanulmányának 5. pontja ezt a kérdést oly módon boncolja tovább, hogy az általános kommunikáció- és médiatudományi képzés és a kommunikációról való más szakmai tudást bővítő, kiegészítő tudás (mint *studium generale*) nem azonos. A szakmára való felkészítés/felkészülés és a valaha volt *studium generale* nem azonos, a szerzők szerint mindkettőre szükség volna.

Derényi András *Bizonyítékokra alapozott kormányzás és a kommunikációképzés* című írásában adatokkal támasztotta alá, hogy: „A fentiek alapján a kommunikáció képzésekről egy keresett, népszerű, más képzésekkel összehasonlítva stabil helyzetű, átlagos lemorzso-

lódással és átlagosnál enyhén magasabb pályaelhagyással működő képzés képe rajzolódik ki”. Vagyis a kommunikáció szakon szerzett képesítéssel, tudással, képességekkel el lehet helyezkedni a munkaerőpiacon. A kérdéshez két további adatot, megállapítást szeretnék idézni a korábban már hivatkozott Nemzeti Infokommunikációs Stratégiából: „1.3. Digitális kompetencia és GDP: az eNET felmérése szerint a digitális írástudás 1%-os emelkedése a GDP-ben 0,123%-os növekedést, azaz 34,7 Mrd GDP többletet eredményez. [...] Már rövid távon sem lehet egyetlen felnőtt munkavállaló sem, aki nem rendelkezik digitális kompetenciával, mert végletesen lemarad a munkaerő-piaci versenyben.” De láthatjuk, hogy megint a digitális (technológiai) kompetenciára szűkíti a médiajártasság kérdését.

A kommunikációtudomány diszciplináris presztízse • A kommunikációelmélet tudományos megítélésével kapcsolatban a különszám szerzői eltérő állásponton vannak: Szakadát szerint még „büfészak” a kommunikáció, Demeter és Horányi szerint azonban nem. Mint tudomány sosem volt az; ám az oktatás színvonala a kezdeti években (1990-es évek közepe) valóban nem volt kielégítően tudományos; de ez a bírálat nem a diszciplináról, hanem az oktatói oldalról szól. Utóbbi szerzőpáros a kommunikációs szakmák, képzések identitásának fejlődéséről is ír (tagadván ezzel az identitás válságát). Nyilvánvaló, hogy azon társadalomtudományok, melyek kellően reflexívek, kritikusak akarnak maradni vizsgálódásuk tárgyával kapcsolatban – legyen az a kommunikáció, a média, a politika, a nemzetközi kapcsolatok – azoknak fejlődniük, alakulniuk kell. Valóban, szó sincs identitásválságról! A jelenség nagyon jól bemutatható azon vitán, mely néhány évvel

ezelőtt folyt a médiatudomány területén: az ún. *Media Studies 2.0* vita.

David Gauntlett brit szociológus, médiakutató, a Westminster Egyetem tanára 2007-ben publikált írásában a *Media Studies 2.0* szükségessége mellett érvel. Bírálta benne a korábbi médiakutatási gyakorlatot, mely az intézményi média, az iparági tartalomszolgáltatók nézőpontjából kutatta a közönséget. A változó médiakörnyezet változó médiakutatást és médiakutatás-oktatást kíván. Ez lenne a *Media Studies 2.0*. A írást sokan rendkívül provokatívnak és arrogánsnak minősítették, s a 2009-ben átirrt változatban Gauntlett maga is elismerte, szándékosan akart vitát generálni – ami sikerült is. Az eredeti cikkben szembeállította a *Media Studies 2.0*-t és a *Media Studies 1.0*-t. Ez utóbbit, a tradicionális médiakutatást, melyet egyetemeken tanítanak, és tudományos tankönyvekben örökítenek tovább, Gauntlett gyökeresen átalakítandónak tartotta, jellemezte. Később – a kritikák nyomán – hozzátevé, valóban leegyszerűsítő módon jellemezte a hagyományos médiakutatást. A kérdéshez hozzászóló William Merrin felvetette azt a kérdést, hogy a kommunikáció és média szakos hallgatók vajon mit tanulmányoznak: a médiát vagy a médiatudományt, a kommunikációt vagy a kommunikációtudományt?

Épp ehhez a részhez kapcsolódik a kommunikáció- és médiaképzéssel kapcsolatos további vitás, sokat kritizált pont is: az elmélet és a gyakorlat arányának kérdése. Ha sok az elmélet – bírál a munkaerőpiac, ha sok a gyakorlat – bírál az akadémiai szféra. Elmélet és gyakorlat viszonyáról és arányáról számomra a legjobb megközelítésnek, megoldásnak Charles Taylor leírása kínálkozik. *Modern társadalmi imaginációk* című írásában kifejti: egy adott gyakorlatban megnyilvánuló tudás

úgy viszonyul a társadalomtudományos elméletekhez, mint egy ismerős környezetben való eligazodás képessége az ugyanerről a helyszínről készített térképhez. A nélkül is képes vagyok tájékozódni a térben, hogy birtokában lennék annak az átfogó perspektívának, amit egy térkép nyújt. – olvashatjuk a Templeton-díjas kanadai filozófusnál. Mindannyian képesek vagyunk a kommunikációra, médiahasználatra, az ezzel kapcsolatos élményeiről, tapasztalatairól bárki tud beszélni, ateoretikusan. Ám az átfogó perspektívához nélkülözhetetlen az elméleti ismeret megléte. Erre való a kommunikáció és média szak.

Budapesti séták a tudomány körül

Sosem árt tudni, kik vagyunk, honnan jöttünk. Érdekes, érdemes és hasznos megismernünk történelmünket, tudományunk történetét is. Bárhol vagyok, gyakran sétálok és séta közben érdeklődéssel állok meg egy-egy emléktábla előtt. (Szeretem például, hogy Párizsban a személyekről elnevezett utcák, terek tábláin mindenütt ott áll, ki volt az illető, és mikor élt.) Ezért is vettem kézbe kíváncsisággal és örömmel a Hargittai István és Hargittai Magdolna szerzőpáros könyvét, melynek címe: *Budapesti séták a tudomány körül*. Amint elmondják, céljuk a főváros láthatóan megjelenő emlékeit bemutatni, ezt több tekintetben is szélesebben értve. Egyrészt nemcsak a kifejezett felfedező tudományra szorítkoznak, hanem gondolnak a mérnökségre, feltalálásra, gyógyításra, oktatásra is. Másrészt fényképezőgéjük lencséjét nemcsak emléktáblákra, hanem épületekre, szobrokra, síremlékekre stb. is irányítják. A műfaj nem új. Sokan bizonyára lelkesen forgatták Pogány Frigyes *Párizs* vagy *Róma*, illetve *Firenze* úti-

A képzés, a kommunikáció szak társadalmi megítélésének kérdését a *Jel-Kép* különszámában Szondy Réka (*A kommunikációtudomány társadalmi megítélésének formálása*) a Public Relations szakma szempontjából elemezte, s a dolgozat egy attitűdváltozást célzó akciótervet is tartalmaz.

A *Jel-Kép* 2015-ös különszáma vélhetőleg csupán első lépése volt a kommunikációs szaktudás és ennek oktatásáról folytatott diskurzusnak, amely 2016-ban is folytatódik. (<http://communicatio.hu/jelkep/2015/kulonszam/tartalom.htm>)

Andok Mónika

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

könyveit. E klasszikus remekekben a szerző saját fényképfelvételeivel vezetett végig a városokon, és illusztrálta, taglalta nagy szakértelemmel azok történetét és városrendezési, építészeti múltját.

Amint a kötet remekül illusztrálja, Budapest kivételesen gazdag a szerzőket érdeklő emlékekben. Ugyanakkor nem egyetlen céljuk, hogy összegyűjtsék a témáikkal kapcsolatos fotóikat, hanem az is, hogy ezek kapcsán el is csevegjenek az olvasóval. Megpróbálok megfogalmazni, mire gondolok. Egy-egy emléktábla kapcsán bemutatják a kort is, amelyben az érintett tudós élt – ideértve az országot akkor állapotát –, és esetleg az életrajzából is említenek egy-egy karakteres ténytet. Az is előfordul, hogy a szereplő tudósra jellemző anekdotát is elmesélnek. Példaként említhetem Szentgyörgyi Albert Zilahy Lajosnak tett szellemes és megvilágító magyarázó mondatát: „Amikor csak horgászni megyek, nagy horgot használok, hogy ha nem is fogok halat, az a hal legalább nagy legyen.”

Tehát a fényképek részben csak alapul szolgálnak a gondolkodásra, továbbgondo-

lásra, diszkusszióra. Többnyire a szerzők által készített fényképeken alapuló óriási anyag összeszerkesztése szinte lehetetlen feladatnak tűnik. Ezt az igen nehéz feladatot oly módon oldják meg, hogy nyolc fő téma köré csoportosítják a képeket és mondandójukat. Az egyes fejezetek tartalma természetesen nem választható el élesen, és vannak átfedések. Másrészt vannak fejezetek, amelyek tartalma egyszerűbben körülírható, vannak, ahol nem. Az alábbiakban, miközben röviden ismertetem a mű fejezeteinek fő témáját, magam is alkalmazkodom a kötet csevegő stílusához, és alkalmakként – erősen korlátozva magamat – megemlítek tényeket, amelyek a könyv olvastán eszembe jutnak. Itt természetesen nem fogom tudni eltagadni, hogy matematikus vagyok.

Az első témakör *Szentgyörgyi Albert – Romantika és realitás* címet viseli. Ennek kapcsán a legmagasabb elismerést (Nobel-díj és társai) elért magyar, illetve magyar – vagy annak vélt – származású tudósaink szerepelnek. Itt hadd említsek jómagam is egy Lax Péterrel, a 2005. évi Abel-díj nyertesével kapcsolatos élményt. Még 2004-ben tartott egy előadást a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, a Matematikai modellalkotás szemináriumomon. Utána a körtérről a Villányi út felé kanyarodva észrevette Mórincz Zsigmond szobrát. Rögtön mondta feleségének, hogy „látod, ez az író a *Légy jó mindhalálig* szerzője”. Mint kiderült, pihenésként, szórakozásként rendszeresen magyar regényeket olvasott neki, azokat rögtön angolra fordítva. Ezek között szerepeltek Mórincz műve mellett például Jókai-regények is. Lax Péter tizenöt éves korában hagyta el az országot, és mégis...

Térjünk a 2. fejezetre: *Széchenyi István – „A tudományos emberfő”*. Itt az MTA alapítója és a székház leírása és szobrai mellett az Akadémia számos tagjának emlékeivel talál-

kozhatunk. A székház átadásának 150. évfordulója alkalmából nemrég igen szép kötet jelent meg.

A 3. fejezet címe: *Eötvös Loránd – Universitas*. Az alapgondolat, hogy az ELTE és szinte az összes fővárosi egyetem a 380 éve alapított nagyszombati egyetem leszármazottja, és az ELTE éppen Eötvös Loránd nevét viseli. Itt szerepel apja, Eötvös József, aki 1848-ban, majd a kiegyezés után vallás- és közoktatásügyi miniszter volt, 1866-tól az MTA elnöke, és itt esik szó bővebben Trefort Ágostonról is. (Egyébként a recenzens személyes véleménye szerint talán éppen Eötvös József és Széchenyi István voltak a 19. század legnagyobb magyar gondolkodói.)

A 4., *Semmelweis Ignác – Orvostudomány* fejezetnek már a címe is megmondja, miről van szó. Hasonló a helyzet az 5., *Kitáibél Pál – Agrártudományok* című fejezettel, ahol főleg hat helyszínről szerepelnek emlékek: állatorvosi, illetve a kertészeti egyetemek, a mezőgazdasági minisztérium árkádjai, a Mezőgazdasági Múzeum környéke, az Állatkert, a Fűvészkert.

A 6., *Kármán Tódor – Mérnökök és feltalálók* fejezet címe ismét jól jellemzi tartalmát. Számos itt tárgyalt emlékmű található a mai BME-n, illetve környékén. Maga Kármán Tódor, az egyik marslakó, huszonöt éves koráig Magyarországon élt, tanult és dolgozott, és ekkor került az MTA ösztöndíjával Göttingenbe. Több németországi állomás után 1913-tól Aachenben lett az Aeronautikai Intézet legendás igazgatója. 1930-ban a Kaliforniai Műegyetemen (Caltech) lett laboratóriuma, és ettől kezdve ott kutatott. Ugyanitt alapította meg később a nevezetes *Jet Propulsion Laboratory*-t is, amelynek igazgatója is volt.

Aachenben ma is az egyetem történetének egyik legikonikusabb professzorának tartják.